

ARBETSMILJÖ
VERKET

Så får barn och ungdomar arbetsbeta

ARBETSUPPGIFTER .. 3

**PRAO, APU OCH
YRKESPRAKTIK..... 5**

**FÖRBJUDNA
ARBETSUPPGIFTER..... 6**

**RISKFYLDA
ARBETSUPPGIFTER..... 6**

ARBETSTIDER..... 7

**HELG- OCH KVÄLLSJOBB
UNDER TERMINSTID 7**

SOMMARJOBB 9

HELTIDSJOBB.....10

PRAO OCH APU 10

TILL DIG ÖVER 18 ...11

**TILL
ARBETSGIVAREN 12**

För barn och ungdomar finns det särskilda regler för arbetsuppgifter och arbetstider. I den här broschyren berättar vi vad som gäller när man är under 18 år – och lite kort om reglerna för den som har fyllt 18. Vi vänder oss också till arbetsgivaren och berättar vad som är viktigt att tänka på när man anlitar någon under 18 år.

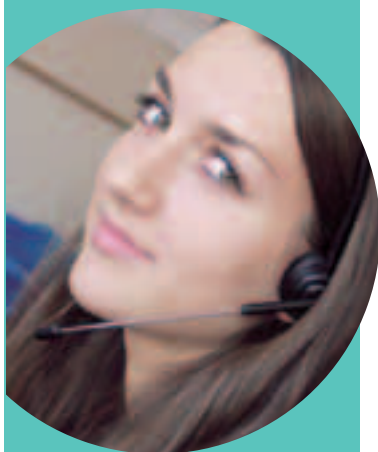

Reglerna gäller vid allt arbete som barn och ungdomar under 18 år gör:

- som anställda
- i familjeföretag utan anställda
- som egen företagare
- oavlönat i familjens företag
- i arbetsgivarens hem, till exempel barnpassning och hushållsarbete
- i utbildning, men då gäller inte reglerna om arbetstider. Med utbildning menar vi också prao och APU.

Reglerna om hur barn och ungdomar får arbeta finns i Arbetsmiljölagen och i föreskrifterna om minderåriga (AFS 1996:1). Med minderårig menas att man inte har fyllt 18 år.

För både minderåriga och vuxna som arbetar gäller Arbetsmiljölagen och de föreskrifter som finns framtagna av Arbetsmiljöverket (f.d. Arbetarskyddsstyrelsen). Lagen och föreskrifterna gör ingen skillnad på om du är över eller under 18 år då det gäller säkerhet på arbetsplatsen.

Arbetsuppgifter

UNDER 13 ÅR

Den som är under 13 år får inte arbeta. Detta gäller också att hjälpa till, till exempel i familjens jordbruk.

Men förbudet gäller inte lättare sysslor, som plantering eller frukt- och bärplockning i ett jordbruk som drivs av någon i familjen.

Viss försäljning – som jultidningar – är också tillåten, men den som är under 13 år ska inte ha hand om större summor pengar.

Om Arbetsmiljöverket ger ett särskilt tillstånd är det tillåtet att jobba som artist, skådespelare, statist eller liknande så länge arbetet är ofarligt. Läs om hur man söker tillstånd på sidan 14.

13–15 ÅR

Den som går i grundskolan och är mellan 13 och 15 år får ha ett lätt och ofarligt arbete. Det kan till exempel vara:

- enkelt kontorsarbete
- lättare arbete i affär, som att plocka upp och märka varor, men tonåringen får inte göra några tunga lyft och får inte arbeta i kassa
- lättare restaurangarbete, som brickplockning
- lättare trädgårdsarbete
- paketering (inte tunga föremål).

Du kan läsa mer och hitta fler exempel i de allmänna råden till paragraf 9 i föreskrifterna om minderåriga (AFS 1996:1).

Tonåringens föräldrar (vårdnadshavare) ska ge sitt tillstånd till arbetet. Det ska också finnas en handledare på arbetet som ger 13–15-åringen utbildning och instruktioner för att klara arbetet.

16–17 ÅR

Den som är 16–17 år får ha ett normalt och ofarligt arbete. Men man får inte ha riskfyllda arbetsuppgifter. Se i listan på sidan 6 var sådana arbetsuppgifter kan finnas.

16–17-åringen ska få utbildning och instruktioner av en handledare på arbetet.

Prao, APU och yrkespraktik

Vid prao får eleverna bara utföra lätt och riskfritt arbete. Riskfyllda arbetsuppgifter (se sidan 6) får inte förekomma.

För elever på gymnasieprogram som har arbetsplatsförlagd utbildning (APU) kan riskfyllda arbetsuppgifter (sidan 6) få förekomma om uppgiften ingår i yrkesutbildningen och finns med i kursplanen. Eleven måste dock ha fyllt 16 år. Ibland kan det krävas läkarintyg för att eleven ska få utföra riskfyllda arbetsuppgifter.

Vid yrkespraktik i skolans lokaler – till exempel kemilaboration, slöjd eller teknik – eller på en arbetsplats utanför skolan – prao, APU – ska elevernas arbete ske under ledning av en särskilt utsedd instruktör.

Den som utses till instruktör ska väl känna till arbetet och dess risker.

Arbetsuppgifterna under prao, APU och yrkespraktik ska alltid anpassas efter elevens ålder och mognad.

Förbjudna arbetsuppgifter

Det finns arbetsuppgifter som *aldrig* får utföras av någon under 18 år.

Förbudet gäller bland annat allt

- dykeriarbete
- arbete med risk för eller misstanke om blodsmitta
- arbete i lokal där mikroorganismer används (skyddsklass 3 eller 4)
- cancerforskning med vetenskapliga försök
- arbeten och exponeringar som kräver särskilda tillstånd från Arbetsmiljöverket.

Läs mer om detta och se fler exempel i bilaga 2 till föreskrifterna om minderåriga (AFS 1996:1).

Riskfyllda arbetsuppgifter

Det finns också arbetsuppgifter som kan vara riskfyllda och som bara i undantagsfall får utföras av någon under 18 år. Arbetsuppgifterna finns bland annat inom:

- bergarbete
- arbete med rasrisk
- arbete på hög höjd
- lastning och lossning av fartyg
- vårdarbete
- våldsfarligt arbete
- arbete med djur

- arbete med traktorer, motorredskap, fordon
- arbete med maskinellt drivna lyftanordningar, linbanor eller transportörer
- arbete med maskinellt drivna tekniska anordningar, verktyg
- tillsyns-, underhålls- och reparationsarbete
- arbete med farliga ämnen
- starkt styrt arbete.

Läs mer om detta och se fler exempel i bilaga 1 till föreskrifterna om minderåriga (AFS 1996:1).

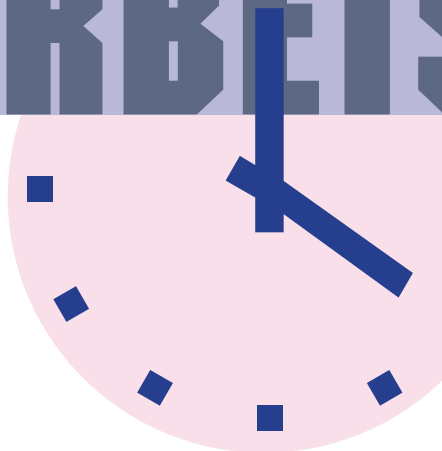
Undantag

Förbudet mot riskfyllda arbetsuppgifter gäller inte om:

- eleven utför arbetsuppgifterna i undervisningen under lärares ledning och i särskild undervisningslokal. Det kan röra sig om vissa arbetsuppgifter i till exempel slöjd- eller kemiundervisning
- arbetsuppgiften ingår i elevens yrkesutbildning och sker under direkt ledning av särskilt utsedd instruktör eller om eleven redan har godkänd utbildning för arbetsuppgiften.

Observera att det finns liknande arbetsuppgifter som är lika farliga som de som nämns. Arbetsgivaren bör alltid göra en bedömning.

ARBETSTIDER

Arbets- tider

Helg- och kvällsjobb under terminstid

Skolan går före jobbet för den som är under 18 år. Det är tillåtet att arbeta under terminstid, på kvällar och helger, men det får inte påverka skolarbetet. För den som går i grundskolan krävs därför tillåtelse från både förälder (vårdnadshavare) och rektor för att få arbeta under skolveckan.

UNDER 13 ÅR

Grundregeln är att den som är under 13 år inte får arbeta. Men om barnet utför sysslor (se under arbetsupp-
gifter sidan 3) så ska hon/han själv bestämma tiden, platsen och hur mycket hon/han vill arbeta.

13–15 ÅR

Den som går i grundskolan och är 13–15 år får jobba högst 2 timmar per dag under en skoldag och högst 7 timmar per dag under en skolfri dag. Man får jobba högst 12 timmar per vecka.

Arbetstiden ska ligga mellan klockan 06 och 20 och tonåringen ska ha minst 14 timmars sammanhängande nattvila. Det innebär att om man börjar sin skoldag kl. 8 så får man inte jobba efter kl. 18 dagen innan.

Den som är 13–15 ska också ha minst 36 timmars sammanhängande veckovila. Det innebär att man inte kan arbeta både lördag och söndag om fredag och måndag är skoldagar.

16–17 ÅR

För den som går till exempel i gymnasiet och är 16–17 år gäller samma arbetstidsregler som under sommarlovet (se Sommarjobb). Eftersom gymnasiet är frivilligt så förväntas tonåringen själv se till att jobbet inte går ut över studierna.

ETT TIPS till dig som går i gymnasiet och vill jobba extra: för vuxna i arbetslivet gäller normalt 8 timmars arbetsdag. Tänk på det när du ska räkna ut hur många timmar du kan tänkas orka arbeta under en skoldag. Räkna in de timmar du ska gå i skolan och läsa läxor. Glöm inte att du ska ha 12 timmars sammanhängande vila varje natt och minst 36 timmars sammanhängande ledighet varje vecka.

Sommarjobb

UNDER 13 ÅR

Grundregeln är att den som är under 13 år inte får arbeta. Se mer under Jobb under terminstid på kvällar och helger, på sidan 7.

13–15 ÅR

Även om den som är 13–15 år sommarjobbar måste hon/han också hinna vara ledig minst 4 veckor i sträck under sommaren.

Den som är 13–14 år får arbeta högst 7 timmar per dag och högst 35 timmar i veckan.

Den som har fyllt 15 år får arbeta högst 8 timmar per dag och högst 40 timmar i veckan.

Den som är 13–15 år får inte arbeta mellan klockan 20 och 06.

13–15-åringen ska ha minst 30 minuters rast, om arbetsdagen är längre än fyra och en halv timme.

13–15-åringen ska ha 14 timmar ledigt för nattvila och 36 timmars sammanhängande vila varje vecka. Veckovilan ska helst vara på helgerna.

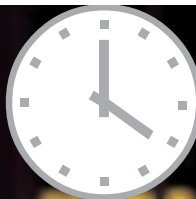
16–17 ÅR

Den som är 16–17 år får arbeta högst 8 timmar per dag och högst 40 timmar i veckan. Man får inte arbeta mellan klockan 22 och 06, *eller* mellan klockan 23 och 07.

Man ska ha minst 30 minuters rast om arbetsdagen är längre än 4,5 timmar.

Man ska ha minst 12 timmar ledigt för nattvila och 36 timmars sammanhängande vila varje vecka.

ETT-TIPS till dig som pluggar: se till att du får vara ledig tillräckligt länge under sommarlovet så att du orkar med vinterns studier.

Heltidsjobb

UNDER 16 ÅR

Den som är under 16 år får inte arbeta heltid.

16–17 ÅR

Under det kalenderår man fyller 16 år får man börja arbeta heltid, men för att få börja arbeta måste man ha fullgjort skolplikten. Det innebär för de flesta att man ska ha gått ut nian. Reglerna om vilka arbetsuppgifter man får ha gäller fortfarande (se sidorna 5–6). För arbetstider gäller samma regler som för sommarjobb.

Prao och APU

13–17 ÅR

För den som gör prao gäller inte arbetsreglerna. Men skolan har ett ansvar att se till att eleverna får lämpliga raster och arbetstider då de är ute på prao.

För APU ska den arbetstid som gäller på arbetsplatsen också gälla för eleven, om inte rektor bestämmer annat.

Till dig över 18

När du har fyllt 18 år gäller samma regler för dig som för andra vuxna på arbetsplatsen. Arbetsuppgifterna kan nu innebära vissa risker som du behöver skydda dig mot. Det är arbetsgivarens skyldighet att undersöka riskerna i arbetsmiljön och se till att de förebyggs.

För arbetstider finns en arbetstidslag som säger att en ordinarie arbetstid ska vara högst 40 timmar per vecka. Även som vuxen har man rätt till nattvila mellan klockan 24 och 05 samt till 36 timmars veckovila. Arbetstidslagen kan dock frångås om man istället sluter kollektivavtal.

Till arbetsgivaren

Här vänder vi oss till arbetsgivaren för att tala om vad som kan vara bra att tänka på när man anlitar någon som är under 18 år.

Särskilda regler

När du ska anställa någon som är under 18 år gäller särskilda regler både för arbetstider och arbetsuppgifter. Dessa regler gäller även för den som anlitar någon under 18 år till en arbetsuppgift utan betalning (till exempel arbete inom lantbruk eller i familjens företag) och ideella organisationer som anlitar minderåriga för försäljning av kokosbollar, tidningar eller städning etc.

Arbetsuppgifter

Barn och ungdomar har inte samma fysiska och psykiska förutsättningar som vuxna för att klara vissa arbets-

uppgifter. Därför måste deras arbetsuppgifter väljas med stor omsorg. Observera att en arbetsuppgift som är lämplig för en minderårig inte nödvändigtvis är det för någon annan i samma ålder. Den individuella skillnaden i mognad och utveckling är stor hos ungdomar.

Skapa goda villkor

Som arbetsgivare är du ansvarig för att skapa goda arbetsförhållanden för den minderåriga. Du ska se till att den minderåriga inte riskerar att råka ut för olycksfall, belastningsskador, överansträngning, extrema klimatförhållanden, skador från buller och vibrationer med mera.

Prao och APU

Även för den som ska ut och praktisera ska arbetsuppgifter och arbetsställe väljas med stor omsorg. Den som har ansvar för utbildningen ansvarar också för att man väljer

en praktikplats där eleven inte utsätts för risker. Arbetsuppgifterna ska vara anpassade till elevens ålder och mognad. Det direkta arbetsmiljöansvaret för elever som är på prao eller APU ligger på den som driver verksamheten, alltså arbetsgivaren.

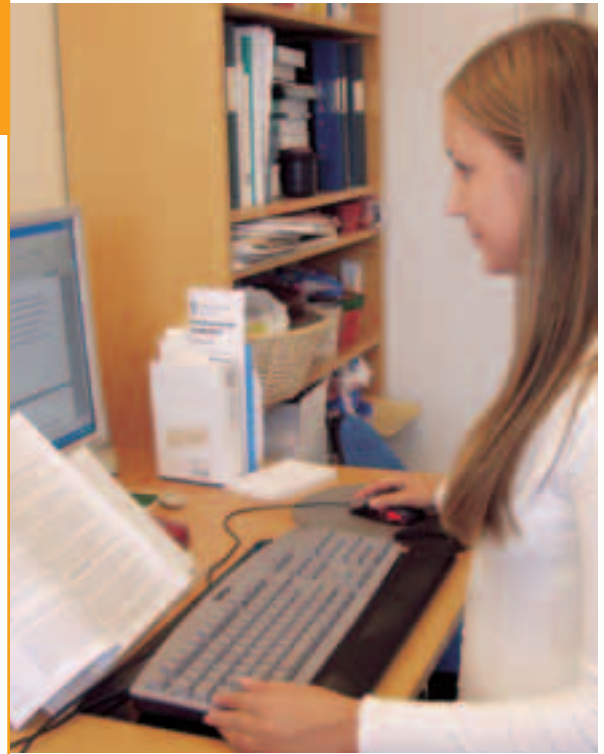
Skolstyrelsen i kommunen beslutar om omfattningen av APU och ansvarar för att det finns praktikplatser samt att APU:n uppfyller de krav som finns på utbildningen.

Förbjudet

Det finns vissa riskfyllda arbetsuppgifter som är förbjudna för minderåriga. Se sidan 6.

Handledning

De som är under 18 år saknar djupare erfarenhet från arbetslivet. Därför har de heller inte samma möjlighet som vuxna att bedöma risker eller konsekvenser av olika handlingar. För att kunna arbeta säkert måste ungdomarna få all den kunskap som behövs.

Informationen bör anpassas till ålder och mognad och den som har ansvaret för introduktion och handledning måste försäkra sig om att den minderåriga tagit till sig och förstått instruktionerna.

Svåra bedömningar

Ibland kan det vara svårt att avgöra om ett arbete innebär en särskild risk för en viss tonåring. Det kan till exempel gälla en allergiker. För att bedöma om det finns risk för överkänslighet kan den minderåriga behöva genomgå en hälsokontroll.

Skyddsombud

Om det finns skyddsombud på arbetsplatsen ska hon/han alltid få reda på vilka arbetsuppgifter en minderårig ska utföra. För yngre minderåriga ska också föräldrarna (vårdnadshavarna) få information om vilka arbetsmiljöåtgärder som gäller.

Ensamarbete

Ungdomar under 18 år får inte arbeta ensamma om arbetet kan innebära risk för

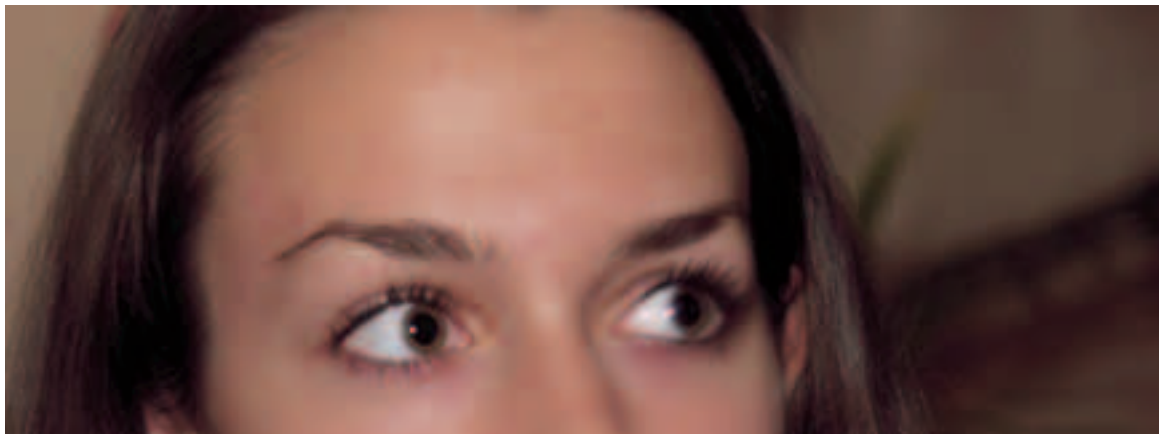
- kroppsskada genom olycksfall
- stark psykisk påfrestning
- våld och hot

Instruktör

Det är viktigt att den som ska vara instruktör för ungdomar själv känner till riskerna i arbetet och vet hur man arbetar säkert. Instruktören måste också ha den särskilda kunskap som behövs för att få tonåringen att förstå riskerna. Ungdomar har inte samma möjligheter att överblicka säkerhetsaspekterna som vuxna med arbetslivserfarenhet har. Instruktören måste ha tillräckligt med tid till sitt arbete som instruktör.

Tillstånd för undantag

Arbetsmiljöverket kan ge undantag från vissa regler för en minderårig under en begränsad tidsperiod. Det gäller vissa regler om arbetstider, att anlita barn under 13 år eller för att någon under 18 år ska få utföra riskfyllda arbetsuppgifter (se sidan 6).

Arbetsgivaren skickar ansökan till Arbetsmiljöverket. Du hittar adresser på www.av.se. Ange vem undantaget gäller (den minderårigas namn och personnummer), under vilken period undantaget ska gälla, vad ni vill göra undantag från och skälet till att ni inte kan följa reglerna.

Om det gäller undantag från reglerna om arbetstider ska ni beskriva hur den minderårigas arbetstid kommer att se ut.

Ansökan ska undertecknas av arbetsgivare och eventuellt skyddsombud.

Om reglerna

Den som ska anställa någon under 18 år måste ha tillgång till de föreskrifter som gäller för den minderåriga. I föreskrifterna finns det mer detaljer kring reglerna än i denna broschyr.

Arbetsmiljölagen

Bestämmelserna om vad som gäller för den som är under 18 år finns i Arbetsmiljölagens kapitel 5. I kapitlen 2–4 och 7–9 räknas elever som arbetstagare. Därför gäller det som står där lika mycket för elever som för andra som jobbar.

Aktuella föreskrifter

Minderåriga, AFS 1996:1
Ensamarbete, AFS 1982:3

Beställ våra regler, böcker och fler exemplar av den här kostnadsfria broschyren från vår webbshop på www.av.se eller från:

Arbetsmiljöverkets publikationsservice

Box 1300, 171 25 Solna Telefon: 08-730 97 00 Fax: 08-735 85 55

E-post: publikationsservice@av.se

**ARBETSMILJÖ
VERKET**

ADI 43 Arbetsmiljöverket 2004